

Holding Şirketlerde Kilit Yönetici Personele Ödenen Ücretler İle Karlılık Arasındaki İlişki *The Relationship Between Profitability and Wages Paid to Key Executive Personnel in Holding Companies*

Mesut HURŞİTOĞLU

Doktora Öğrencisi., Marmara Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı, Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı,
mesuthursitoghlu@gmail.com

Başak ATAMAN

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı, Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı,
bataman@marmara.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 15 Şubat 2022

Düzeltilme Geliş 25 Şubat 2022

Kabul 19 Mart 2023

Anahtar Kelimeler:

Dönem Net Karlılığı, Kilit Yönetici
Personel, Holding Şirketler

© 2023 PESA Tüm hakları
saklıdır

ÖZET

Şirketlerin büyümeleri, yatırımlarını farklı sektörler yöneltme istekleri ve uluslararası yatırım planlamaları gibi faktörler holdingleşme sürecini ortaya çıkartmaktadır. Böylelikle, şirket ortakları ve yöneticileri, holding şirketleri üzerinden şirketlerin yönetsel tabirini gerçekleştirilmektedir. Bu şirketlerin gelirlerini ise iştirak gelirleri ve sundukları hizmetlerden elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, holding şirketlerindeki kilit yönetici personele ödenen ücretler ile dönem net karlılığı arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Çalışma, Borsa İstanbul'da yer alan 44 adet holding ve yatırım şirketinin finansal verilerini kullanarak bu ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, çalışmada holding şirketler hakkında genel bilgilere, Türkiye Muhasebe Standardı 24 (TMS-24) İlişkili Taraf Açıklamaları kapsamında ilişkili tarafların kimler olduğuna, ilişkili taraf işlemlerine, kilit yönetici personel hakkında bilgilere ve ilişkili taraf kapsamına girmeyen kişiler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Yine holding şirketlerde 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde yer alan ilişkili kişiler hakkında bilgilere de çalışmada yer verilmiştir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 15 February 2023

Received in revised form 25

February 2022

Accepted 19 March 2022

Keywords:

Period Net Profitability, Key
Executive Personnel, Holding
Companies

© 2023 PESA All rights reserved

ABSTRACT

Factors such as companies' desires to grow, redirect their investments into different sectors, and plan international investments lead to the emergence of holding company. As a result, company partners and executives carry out the management oversight of the companies through holding companies. The revenues of these companies consist of investment income and income derived from the services they provide. The purpose of this study is to research the relationship between the salaries paid to key executive personnel in holding companies and the period's net profitability. The study aims to examine this relationship using the financial data of 44 holding and investment companies listed on the Borsa Istanbul. Additionally, the study provides general information about holding companies, the parties considered related parties under the IFRS 24 Related Party Disclosures standard, related party transactions, information about key executive personnel, and information about individuals not falling within the scope of related parties. Furthermore, the study includes information about related parties as defined in Article 13 of the Corporate Tax Law No. 5520 in holding companies.

GİRİŞ

Şirketlerin büyümeleri, elde edilen artı değerlerin başka sektörlerle yatırımları, uluslararası çapta yatırım planlamaları gibi olaylar tüm şirket organizasyonunun kontrol ve yönetiminin var olan yönetim fonksiyonları nezdinde gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Şirket ortakları ve yönetimleri ise holdingleşme yoluna gidilerek kurulan yapı üzerinden iştirak veya ortaklık yoluyla şirketlerin yönetsel takibini yapmaktadırlar. Her ne kadar var olan şirketlerin ayrı yönetim birimleri olsa da buralarda oluşacak sorunların takibi ve ilgili diğer hizmetler için holding şirket, yönetim ve planlama fonksiyonu görevi görmektedir. Holding şirketler, hissesini elinde bulundurduğu şirketlerden elde ettikleri iştirak gelirleri yanı sıra bu şirketlere sundukları çeşitli hizmetlerden ötürü de gelir elde edebilmektedirler. Anlaşılacağı üzere asıl amacı sahip olduğu iştirakleri yönetmek olan bu şirketler herhangi bir üretim veya perakende şirketi gibi ticaret yapmamaktadırlar. Holding şirketlerde ortaya çıkan dönem karlılığı üzerinde planlanma ve uygulanma safhasında bulunan holding kilit yönetici personelinin etkisi olduğu düşünüldüğünde kilit yönetici personele ödenen ücretler ile dönem net karlılığı arasında ne yönde ve hangi derecede bir ilişkinin olduğu bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Araştırmada Borsa İstanbul'da (BİST) yer alan 44 adet holding ve yatırım şirketinin 31.12.2022 tarihli finansal tablo ve dipnotlarındaki verilerden faydalanılarak kilit/üst düzey yönetici personeline ödedikleri ücret tutarları ile dönem net karlılıkları arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmaktadır. Çalışmada ayrıca holding şirketler hakkında genel bilgilere, kilit/üst düzey yönetici personelin TMS-24 standardı çerçevesinde ilişkili taraf olması sebebiyle bu standart hakkında bilgilere ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda (KVK) yer alan "İlişkili Kişi"lerle ilgili bilgilere yer verilecektir.

1. Holding Şirketler Hakkında Genel Bilgiler

Şirketlerin faaliyet alanlarının genişlemesi, büyümeleri ve bu büyümenin getirdiği fırsatlar şirketlerin birbirleriyle olan ilişkilerin yoğunlaşmasına ve bu yoğunlaşma da şirket birleşmeleri veya şirket satın almalarını beraberinde getirmektedir. Nihayetinde bu işlemler holdingleşmeyi ortaya çıkarmaktadır. Holding şirketleri, diğer şirketlerin çoğunluk hisselerini ellerinde bulundurarak bağlı veya alt şirketleri kontrol altında tutan şirketlerdir. (Çaldağ, 2018: 488).

Holding şirketlerin asıl amacı diğer şirketler gibi üretim, pazarlama yapmak değildir. Bu şirketlerin asıl amaçları hisselerini elinde tuttuğu yavru şirketleri kontrol etmektir. Kontrolün gerçekleşebilmesi için hisse senetlerinin bazen %51'ine bazen %20'sine veya %10'una sahip olmak yeterli kabul edilmektedir (Aksan ve diğerleri, 1982: 10-11).

Holding türü şirketler 19. yüzyılda ABD'de bazı demiryolu şirketlerinin birleşmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır (Soydan ve İldır, 2000: 230).

Yine bu yüzyılda kurulan ABD'li Bell telefon şirketi ilk holding örnekleri arasında yer almaktadır (Mert, 2017: 68).

Ülkemizde 1950'lerde başlayan holdingleşme süreci, 1960'lardan günümüze kadar büyüyerek devam etmiştir (Soydan ve İldır, 2000: 231).

Şirketleri holdingleşmeye götüren nedenleri ise üç başlık altında belirtebiliriz (Mert, 2017: 69-70):

İktisadi Nedenler: Şirketler arasındaki koordinasyonun sağlanarak üretim maliyetlerinin düşürülmesi, ham madde teminine daha kolay ulaşımın sağlanması ve netice itibarıyla karlılıkta artış beklentisi.

Siyasi Nedenler: Siyasal istikrarsızlıkların şirketler üzerinde oluşturacağı negatif dışsallıklar holdingleşmenin sağladığı merkeziyetçilikle en aza indirilebilir.

Sosyal ve Hukuki Nedenler: Devletlerce tröstlerin engellenmesi, şirketlerin holding adı altında toplanmasının önünü açmıştır. Holdinglerin başlıca amacı yüksek kar elde etmek gibi görünse de sosyal sorumluluk, kültür, spor gibi alanlara da katkılar sağlamaktadırlar.

Holding şirketlerin iştirak ettiği şirketleri doğrudan yönetmek yerine bu şirketler üzerinde daha üst bir seviyede hakimiyet kurması daha makuldür. Holdinglerin üst seviyedeki yönetim fonksiyonlarına ilişkin örnekler şu şekildedir (Altuğ, 1986: 4-7):

- Yönetim ve sermayesine katılacağı şirketlerin yönetim, finansman, organizasyon sorunlarına yardımcı olmak,
- Yönetim ve sermayesine katılacağı şirketlerin teknoloji yönünden desteklenmesiyle verimliliklerine katkı sağlamak,
- Bünyesindeki fonlarının gelişimini artırarak bunlarla yeni yatırım alanlarına katılmak,
- Yönetim alanındaki insan gücünün en iyi şekilde kullanımını temin ederek bu alandaki kadroların gelişimi sağlamak,
- Yavru şirketlerin uzun vadeli plan, proje işlemlerine yardım sağlamak, bu şirketlere vergi ve hukuk danışmanlığı konularında yardımcı olmak,

Holding şirketlerde bahsedilmesi gereken bir diğer konu da yöneticilere yapılan yüksek ödeme ve primlerdir. Bu kişiler şirketle ilişkili kişiler olup yapılan ilgili ödemeler emsaline göre yüksekse KVK'nın ilgili maddesine göre transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç (TFYÖK) aktarımı yapılmış olur (Karataş, 2015: 82).

Holding şirketler, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yavru şirketlerini kontrol etmekte ve bu şirketlere açıklanan hizmetleri verebilmektedir. Ayrıca bu şirketler yöneticilerine yüksek ödeme ve prim verebilmektedir. Holding şirketlerin yavru şirketleri ve yöneticileri ile olan finansal ve mali işlemleri ise TMS (Türkiye Muhasebe Standardı)-24 "İlişkili Taraf Açıklamaları" ve KVK kapsamında ilişkili taraf/kişi işlemleri kapsamında değerlendirilebilmektedir. Buna göre holding şirketlerin kilit/üst düzey yönetici personelleri ile net karlılıkları arasındaki ilişkinin gücünün ölçümüne geçilmeden önce bahsedilen düzenlemeler uyarınca ilişkili taraf/kişi kavramına değinilmesi gerekmektedir.

2. Holding Şirketlerde Tms-24 Uyarınca İlişkili Taraf Açıklamaları

2.1. İlişkili Taraf Açıklamalarının Amaç ve Kapsamı

TMS 24 standardı, şirketlerin ilişkili tarafları hakkında bilgilerin, bunlarla gerçekleştirilen işlemlerin ve varsa bunlarla yapılan taahhütlerin finansal tablolarda yer almasını sağlamaktadır. Yine ilişkili taraflarla bakiye tutarların açıklanması da bu standardın amaçları arasındadır (Gökçen ve Ataman, 2020: 501).

Şirketler, faaliyetlerinin bir kısmını bağlı ortaklıkları, iş ortaklıkları ve iştirakler aracılığıyla yürütmektedirler. Bu durumlarda, işletmenin, kontrol, ortak kontrol veya önemli etki yoluyla, katıldığı işletmenin politikalarını etkileme yetkisi bulunmaktadır. İlişkili taraf ilişkisi, şirketlerin kâr veya zararı ile mali durumu üzerinde etkili olabileceği gibi bu kişilerle herhangi bir işlem gerçekleşmemiş olsa bile şirketin mali durumu ilişkili taraflarla olan ilişkilerden etkilenebilir. Mesela, ana ortaklık, bağlı ortaklığına arge faaliyetinde bulunmaması konusunda talimat verebilir. Bu nedenle, ilişkili taraflarla yapılan işlemler, ilişkiler ve taahhütler dahil olmak üzere mevcut bakiyelerin bilinmesi, mali tablo kullanıcıları için önemli bir konudur. (TMS-24 Standardı, 2014, 5-8).

TMS-24 Standardı aşağıdaki konular özelinde uygulanmaktadır (Gökçen ve Ataman, 2020: 501).

- Şirketlerin ilişkili taraflarla ilişkilerinin ve işlemlerinin belirlenmesi,
- Şirket ile ilişkili taraflar arasındaki mevcut bakiye tutarların belirlenmesi,
- Şirket ile ilişkili taraflar arasındaki taahhütlerin tespit edilmesi,
- Yukarıda yer alan hususların açıklanmasının zorunlu olduğu şartların belirlenmesi ve bunlara ilişkin yapılacak açıklamaların belirlenmesi.

2.2. İlişkili Tarafla İlgili Tanım ve Açıklamalar

İlişkili Taraf: Mali tabloları oluşturan işletme (Raporlayan işletme olarak da bilinir) ile ilişkili olan kişi veya işletmedir. (TMS-24 Standardı, 2014, 9).

a. Bir kişi veya yakın aile üyesi aşağıdaki durumlardan herhangi biri mevcutsa, raporlayan işletme ile ilişkili olarak kabul edilir:

- 1- Raporlayan işletme üzerinde kontrol veya ortak kontrole sahipse,
- 2- Raporlayan işletme üzerinde önemli bir etkisi varsa,

3- Bir kişi veya yakın aile üyesi, mali tablolarını oluşturan işletmenin veya bu işletmenin ana şirketinin kilit yönetici personel üyelerinden ise.

b. Bir işletme, aşağıdaki koşullardan herhangi birini karşılıyorsa raporlayan işletmenin ilişkili tarafıdır:

- 1- İşletme ve raporlayan işletme aynı gruba üyeyse,
- 2- Bir işletme, diğer işletmenin iştiraki veya ortak girişimiyse,
- 3- İşletmelerin ikisi de aynı üçüncü tarafa ait ortak girişim ise,

4- İşletmenin, raporlayan işletmenin çalışanlarına veya bu işletmeyle ilişkili bir işletmenin çalışanlarına yönelik işten ayrılma sonrasında tanımlanmış bir fayda planına sahip olması. Raporlayan işletmenin böyle bir planı varsa, sponsor olan işverenler de raporlayan işletmeyle ilişkilidir.

5- İşletme, yukarıda belirtilen (a) bendinde yer alan bir kişi aracılığıyla kontrol veya müştereken kontrol edilirse,

6- Yukarıda belirtilen (a) bendinin (1). fıkrası kapsamında tanımlanan bir kişi, işletme üzerinde önemli bir etkiye sahipse veya işletmenin kilit yönetici personelinin bir üyesiyse (veya bir işletmenin ana ortaklığının).

7- İşletme veya parçası olduğu bir grubun herhangi bir üyesi, raporlayan işletmeye veya bu işletmenin ana şirketine kilit yönetici personel hizmetleri sağlarsa (Alibhai ve diğerleri, 2022: 837).

İlişkili Tarafla Yapılan İşlem: Mali tablolarını oluşturan işletme ile ilişkili bir taraf arasında kaynakların, hizmetlerin ya da yükümlülüklerin transfer edilmesi işlemidir. Bu transferler bir bedel karşılığı olabileceği gibi bedelsiz de olabilir. (TMS-24 Standardı, 2014, 9).

İlişkili taraf ile gerçekleştirildikleri durumda açıklanması gereken işlemlere ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır (Gökçen ve Ataman, 2020: 505).

- Mamul ya da yarı mamul alım veya satımı,
- Hizmet ifası veya alımı,
- Kiralama işlemleri
- Arge transferleri,

Bir Bireyin Yakın Aile Üyeleri: İşletme ile ilgili işlemler üzerinde etkisi olması veya işlemlerden etkilenmesi beklenen aile bireyleri ile aşağıda sayılanlar bireyin yakın aile üyesi kapsamındadır (İlişkili Taraf Açıklamalarına İlişkin TMS 24 Hakkında Tebliğ, 2009)

- Bireyin eşi ve çocukları,
- Bireyin eşinin çocukları ve
- Bireyin ya da bireyin eşinin bakmakla yükümlü olduğu kişiler.

Kilit Yönetici Personel: İşletmenin faaliyetlerini planlama, yönetme ve kontrol etme yetki ve sorumluluğuna doğrudan veya dolaylı olarak sahip olan yöneticisidir (Gökçen ve Ataman, 2020: 503).

İşletme aşağıda belirtilenlerden her biri için ayrı ayrı olmak üzere kilit yönetici personeline ödediği ücretleri toplam bazında dipnotlarda açıklar (TMS-24 Standardı, 2014, 17):

- Çalışanlara sunulan kısa vadeli faydalar,
- İşten ayrılma sonrası sunulan faydalar,
- Diğer uzun vadeli faydalar,
- İşten çıkarma nedeniyle sağlanan faydalar,
- Hisse bazlı ödemeler.

2.3. İlişkili Taraf Kapsamına Girmeyenler

TMS-24 uyarınca kilit yöneticilerden, iş ortaklığı taraflarından ve diğer taraflardan kimlerin ilişkili taraf kapsamında değerlendirilmeyeceği bunların kontrol gücü ve önemli etkilerinin durumuna göre belirlenmektedir. Bu durumları aşağıdaki gibi belirtmek mümkündür (Karğın, 2013: 20):

-Hem raporlayan işletme hem de söz konusu işletme, ortak bir yöneticiye veya ortak kilit yönetici personele sahipse veya bir işletmenin kilit yönetici personelinin diğer işletme üzerinde önemli bir etkiye sahip olması durumunda bu iki işletme ilişkili taraf olarak kabul edilmemektedir.

- Bir iş ortaklığı üzerinde iki iş ortaklığı katılımcısının müşterek kontrolü paylaşımları durumunda, söz konusu katılımcılar ilişkili taraf olarak kabul edilmemektedir.

- Raporlayan işletmeyle sadece iş ilişkisi içinde bulunan ve kontrol veya müşterek kontrol ve önemli etki gücüne sahip olmayan fon sağlayıcılar, sendikalar, kamu hizmeti şirketleri ve devlet makamları ve mercileri ilişkili taraf olarak kabul edilmemektedir.

- Bir işletmenin yalnızca ortaya çıkan ekonomik bağımlılık sebebiyle büyük ölçüde işlem yaptığı müşteri, tedarikçi, acente, dağıtımçı veya genel mümessil gibi bir taraf da ilişkili taraf olarak kabul edilmemektedir.

3. Holding Şirketlerde 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu Uyarınca İlişkili Kişi

Holding şirketler kurumlar vergisi mükellefi olup 5520 sayılı KVK kapsamında ilişkili kişileri aşağıda belirtildiği gibidir (KVK, Madde:13):

- Holding şirketlerin ortakları,
- Holding şirketlerin veya bunların ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi ve kurumlar,
- Holding şirketlerin veya bunların ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişi veya kurumlar,
- Holding şirketlerin veya bunların ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumlar,
- Holding şirketlerin ortaklarının eşleri,
- Holding şirketlerin ortaklarının veya ortaklarının eşlerinin üstsoy ve altsoyu, yansoy hısımları ve kayın hısımları (üçüncü derece dahil olmak üzere)”

3.1. Holding Şirketlerin Ortakları

Holdinglerin sermaye payına katıldıkları (doğrudan veya dolaylı biçimde olabilir) gerçek kişiler ve kurumlar KVK 13. maddesi kapsamında ilişkili kişi kapsamında değerlendirilecek olup, kurumlarca bu kişilere örtülü kazanç aktarımında bulunulduğundan bahsedebilmek için ilgili maddede belirtilen en az %10'luk şartın sağlanması gerekmektedir (Onay, 2020: 14-15).

3.2. Holding şirketlerin veya Bunların Ortaklarının İlgili Bulunduğu Gerçek kişi ve Kurumlar

Holding şirketlerin ilgili bulunduğu gerçek kişiler, bunların ortağı olan şahıs şirketlerinin gerçek kişi ortakları ile bu kurumların çalışanlarını ifade etmektedir. Ancak çalışanlar, işveren-çalışan ilişkisi çerçevesindeki hizmetleri neticesinde bu kurumlardan elde edecekleri ücretler açısından ilişkili kişi olarak nitelendirilmeyecektirler. Holding çalışanlarının istihdam ilişkisi dışındaki işlemleri ise ilişkili kişilerle yapılan işlemler gibi değerlendirilecektir. Kurumların ilgili bulunduğu kurumlardan maksat ise, kurumların iştirakleridir. Ayrıca iştirak edilen kurum üzerinden dolaylı olarak bir başka kuruma ortak olduğunda bu kurum da ilişkili kişi kapsamında değerlendirilecektir (Beyanname Düzenleme Kılavuzu, 2021: 407).

Holding şirket ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişiler ise, ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin altsoyu ve üstsoyu ile yansoy hısımları, kayın hısımları (üçüncü derece dahil olmak üzere) ile kurum ortaklarının ekonomik ve sosyal olarak yakın ilişki içerisinde olduğu kişileri ifade etmektedir. Kurumların ortaklarının ilgili bulunduğu kurum ise, kurumun ortağının ortağı olduğu diğer kurumdur (1 Seri No.lu TFYÖK Dağıtım Hakkında Genel Tebliğ, 2007).

3.3. Holding Şirketlerin Ortaklarının Eşleri

Holding şirketlerin ortakları ile aralarında yasal evlilik bağı olan kişidir (Beyanname Düzenleme Kılavuzu, 2021: 412).

3.4. Holding Şirketlerin Ortaklarının veya Ortaklarının Eşlerinin Üstsoy Ve Altsoy, Yansoy Hısımları Ve Kayın Hısımları (Üçüncü Derece Dahil Olmak Üzere)

Holding şirket ortaklarının veya bunların eşlerinin baba, anne, büyükanne, büyükbabaları, çocukları ve torunları ile yansoy hısımları ve kayın hısımları (üçüncü derece dahil) ilişkili kişi olarak kabul edilir. Bu ilişkiler, evlilik sona erse bile kayın hısımlığı devam eder. (1 Seri No.lu TFYÖK Dağıtım Hakkında Genel Tebliğ, 2007).

4.Halka Açık Holding Şirketlerde İlişkili Taraf Açıklamalarının İncelenmesi

4.1. Literatür Taraması

Literatürde holding şirketlerin net karlılıkları ile ilişkili taraflarından olan kilit yönetici personeline ödenen ücretler arasındaki ilişkinin gücünün ölçümüne ilişkin bir çalışmaya rastlanılmamakla beraber, holding şirketlerde transfer fiyatlandırması işlemlerine ilişkin çalışmalar tespit edilmiştir.

Demir (2008), holding şirketlerinde transfer fiyatlandırması uygulamasının diğer şirket gruplarıyla aynı esaslara tabi olduğunu ve bu durumun olağan olduğunu, büyük holding şirketlerin çok sayıda şirketten oluşabileceği ve işlemlerinin takibi zorlaşacağından transfer fiyatlandırmasına özgü muhasebe sistemi kurulması ve bu konuyla ilgili eğitim faaliyetlerinin desteklenmesi gerektiğini tespit etmiştir.

Güngör ve Orhan, holding şirketlerin grup içi hizmetlerinin fiyatlandırmasında takip edilecek süreçlerin tespiti ve bu hizmetlerin fiyatlarının emsal bedellerinin tespitinde karşılaşılan sorunların önüne geçilmesi için holding şirketlerde güvenilir ve şeffaf transfer fiyatlandırması sisteminin oluşturulması gerektiği sonuçlarına varmışlardır.

Yukarıda yapılan çalışmalarla benzer biçimde yurtiçinde holding şirketlerdeki ilişkili kişi işlemlerine yönelik yapılan çalışmaların çoğunun grup içi hizmetlerde emsal bedel tespitine yönelik olduğu anlaşılmıştır. TMS-24 standardı ile ilgili örnek literatür çalışmaları aşağıda yer almaktadır.

Varıcı ve Küçüktüfekçi (2021), Borsa İstanbul'da bulunan 41 adet sanayi şirketi üzerinde yapılan çalışmada, ilişkili taraf işlemlerinin firma değeri üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Diğer değişkenlerin de dikkate alındığı incelemeler sonucunda, ilişkili taraf işlemlerinin firma değerini etkilemediği sonucuna varılmıştır.

Güney (2020), TMS 24 standardı kapsamında Borsa İstanbul'da yer alan şirketlerin ilişkili taraf işlemlerine konu olan bildirimleri "içerik analizi" yöntemi ile analiz etmiştir. Araştırma, Kamuyu Aydınlatma Platformu web sitesinde 14.10.2019 tarihinden bir yıl geriye doğru yapılan bildiri sorgusuyla belirlenen 177 bildirim üzerinde gerçekleştirilmiş olup, işletme sayısı 112'dir. Araştırmanın bulgularına göre, ilişkili taraf işlemleri genellikle yarı mamul veya mamul alım-satım işlemleri, hizmet ifası veya alımı, finansmana yönelik işlemler, kiralama ve maddi duran varlık ile diğer varlıkların alım veya satımı konularında yoğunlaşmaktadır. Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren şirketlerin ilişkili taraf işlemlerine ilişkin bildirimlerin %47'si mal alım veya satımı (mamul veya yarı mamul) konulu işlemlerden oluşurken, %18'i hizmet sunumu veya alımı, %11'i ise finansman anlaşmaları kapsamında yapılan transferler konulu bildirimlerden oluşmaktadır. Sektörel farklılıklara ilişkin tespitler ise bildirimlerin %53'ünün imalat sanayi sektörüne, %38'inin mali kuruluşlar sektörüne olduğuna yöneliktir. Diğer sektörlerdeki bildirim oranları ise benzerdir.

Cagle (2021), UMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları'na uyum ve denetim komitesi verimliliği ile ilgili hazırladığı çalışmada Türkiye'deki imalat şirketlerinde denetim komitesi açıklamalarına uyumun düşük olduğuna ilişkin destekleyici kanıtlar sunmaktadır. Ayrıca test edilen denetim komitesi özelliklerinden [denetim komitesi toplantıları, denetim komitesi raporları, denetim komitesi finansal uzmanlığı, denetim komitesi cinsiyet dağılımı, denetim komitesi önceden deneyim, firma büyüklüğü (2018-2019 yılları için ortalama varlıklar olarak ölçülen)], karlılık, kaldıraç ve likidite açısından sadece denetim komitesi cinsiyet dağılımının uyum seviyelerini artırmaya olumlu katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Perwita ve Harymawan (2021), ilişkili taraf işlemleri ile denetim ücretleri arasındaki ilişkiyi analiz ettikleri çalışmalarında ilişkili taraf işlemlerinin denetim ücretleriyle pozitif ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmada, 2010-2017 yılları arasında Endonezya Borsası'nda listelenen 781 gözlemi kullanmışlardır. Araştırmada ilişkili taraf işlemlerinin şirketler tarafından ödenen denetim ücretlerini artırdığı tespit edilmiştir.

Vinh ve Tran (2023), ilişkili taraf işlemlerinin firma değeri üzerindeki etkisini, gelişmekte olan bir piyasa bağlamında ve kurumsal sosyal sorumluluğun düzenleyici rolü kapsamında inceleyip, ilişkili taraf işlemlerinin Vietnam Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören ilgili şirketlerin değeri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu tespit etmişlerdir.

Ryu ve Chae (2022), çalışmalarında, şirketlerin ilişkili taraflar arasında yaptığı işlemlerin, Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) faaliyetlerinin seviyesiyle ilişkisini inceler. Bulgular, ilişkili taraflar arasında işlem yapan şirketlerin KSS faaliyetlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak, bu ilişki, Chaebol şirketlerinde daha az belirgin hale gelmektedir.

Yükçü ve Kaplanoğlu (2013), çalışmalarında işletme ile ilişkili taraflar arasındaki işlemlerin işletmenin varlık ve kaynak yapısını etkilediğini, TMS-24 Standardı ile bu işlemlerin mali tablo kullanıcıları için daha şeffaf hale getirilmesinin amaçlandığı, ilişkili taraf açıklamalarının, denetçilere transfer fiyatlandırması ve örtülü kazanç dağıtımı gibi konularda bilgi sağlamak için önemli kaynak teşkil edeceğini, ayrıca muhasebe hesaplarının kullanımı ve incelemesinin daha detaylı olacağını ve ilişkili taraflarla yapılan işlemleri doğru bir şekilde ifade edilmesinin kolaylaşacağı, ilişkili taraflar arasındaki işlemlerin kaydedilmesi ve değerlendirilmesi sırasında doğru ve güvenilir bilgi sağlanmasının cezai sorumluluklar, örtülü kazanç dağıtımı ve vergilendirme gibi konuları bakımından önem arz ettiğine yönelik tespitlerde bulunmuşlardır.

Baş (2022), tarafından BIST 100 endeksinde yer alan ilgili şirketlerin TMS 24 standardına uygun olarak yapmaları gereken dipnot açıklamalarına uyum düzeyi incelenmiş,. araştırma sonuçlarına göre, işletmelerin çoğunun ilişkili taraflar ve ilişkili taraf işlemlerine yönelik açıklamalarının yeterli düzeyde yapılmadığı, şirketlerin büyüklüğü, kârlılığı, sektörleri ve denetim şirketlerinin etkisi gibi faktörlerin, şirketlerin TMS 24 açıklamalarındaki performanslarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı, ayrıca, kilit yöneticilere sağlanan faydalara ilişkin açıklamaların çok az olduğu ve bazı şirketlerin kilit yönetici personeli olarak sadece yönetim kurulu üyelerini açıklaması, hatta işten ayrılma sonrası sağlanan faydalara ilişkin bile açıklama yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, ilgili

standart çerçevesinde yapılan açıklamaların yetersiz olduğu ve tam uyum sağlanmadığı sonucuna varılmıştır.

Köse ve Bulut (2015), Türk Vergi Mevzuatı ile muhasebe standartları arasında ilişkili tarafların tesbitinde bazı farklılıklar bulunduğunu, vergi mevzuatında geniş bir şekilde tanımlanan ilişkili kişi kavramının uygulamada sorunlara yol açtığını, ilişkili kişi kavramının vergi mevzuatında daraltılarak, açık bir şekilde tanımlanması ve muhasebe standartlarıyla uyumlu bir şekilde yeniden ele alınması gerektiği sonuçlarına varmışlardır.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Holding şirketlerin asıl amacı diğer şirketler gibi üretim, pazarlama yapmak değildir. Bu şirketlerin asıl amaçları hisselerini elinde tuttuğu yavru şirketleri kontrol etmek ve bu şirketlere yönetim, finansman, organizasyon, vergi ve hukuk gibi alanlarda hizmet sağlamaktır.

Holding şirketler, belirtilen hizmetlere ilişkin plan ve kararları yöneticileri ve ilgili çalışanları aracılığıyla alırken bu hizmetlerden kar edebilmektedirler. Buna göre ilgili yöneticilere sağlanan menfaatler ile holding karlılıkları arasında bir ilişkinin olduğu aşikardır. Bu çalışmada holding şirketlerde üst düzey yöneticilere/üst yönetime sağlanan ücret, menfaatler ile bu şirketlerin net karlılıkları arasındaki ilişkinin gücü ve yönü araştırılması ve konuyla ilgili literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Araştırmada Borsa İstanbul'da (BIST) yer alan holding ve yatırım şirketlerinin 31.12.2022 tarihi itibarıyla hazırlanan konsolide finansal tablolarına içerik analizi yöntemi uygulanarak bu tablolarda yer alan ilgili dönem net karları ile yine bu tabloların "İlişkili Taraf Açıklamaları" bölümünde yer alan üst yönetim kadrosuna ait ücret ve menfaatler (Bundan böyle kilit yönetici personele ödenen ücret olarak adlandırılacaktır.) arasındaki ilişkinin gücü ve yönü SPSS programı vasıtasıyla ölçülecektir.

4.3. Bulgular

Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) internet sitesinde halka açık 49 adet holding ve yatırım şirketi bulunduğu tespit edilmiştir. Bu şirketlerin halka açıkladıkları 31.12.2022 tarihli finansal tablo ve dipnotları üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda 44 adedinin net karlılık ve kilit yönetici personele ödenen ücret bilgilerine ulaşılmıştır. Çalışmada ilgili verileri şirketler özelinde tek tek göstermek yerine bunların ortalamaları, toplamları gibi tanımlayıcı istatistiki bilgilere yer verilmesi tercih edilmiştir. Bunun yapılmasının amacı ise ilgili veriler arasındaki ilişkinin gücü ve yönünün tespitinden önce belirtilen verilerle ilgili okuyucunun genel bir bilgi edinmesini sağlamaktır. İlgili şirketlerin tanımlayıcı istatistiki bilgileri aşağıdaki gibidir:

Tablo:1 Tanımlayıcı İstatistiki Bilgiler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Minimum	Maximum	Toplam	Ortalama
Dönem Net Karlılık (TL)	44	-83.564.611	69.806.000.000	192.126.265.370	4.366.506.031,14
Ücret (TL)	44	12.000	1.389.000.000	3.180.195.110	72.277.161,59

2022 hesap döneminde şirketlerin dönem net karlılık tutarlarının ortalaması 4.366.506.031,14-TL iken kilit yönetici personele ödenen ücretlerin ortalaması ise 72.277.161,59-TL'dir. Şirketler bu dönemde toplamda 192.126.265.370-TL dönem net karı elde ederken, kilit yönetici personeline toplamda 3.180.195.110-TL ücret ödemesinde bulunmuşlardır. Kilit yönetici personele ödenen toplam tutarın toplam dönem net karı içerisindeki payı ise **%1,65**'dir.

SPSS'de bir takım korelasyon katsayılarını kolayca elde edebiliriz. Pearson korelasyonu, tipik olarak sürekli iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin bir ölçüsünü bize verebilmektedir (Denis, 2019: 44).

Pearson korelasyon testi normallik varsayımı gerektirmektedir (Denis, 2019: 44).

Örnekleme sayısının en az 30 olduğu durumlarda ise verilerin normal dağıldığı kabul görmektedir (Cevahir, 2020: 13).

Halka açık 44 adet holding ve yatırım şirketinin 2022 hesap dönemine ilişkin dönem net karlılıkları ile kilit yönetici personeline ödedikleri ücretleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon testi sonuçları aşağıda yer alan tablodaki gibidir:

Tablo:2 İstatistikî Sonuçlar (N=44)

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Dönem Net Karı	Ücret
Dönem Net Karı	4.366.506.031,14	12.390.631.163,38	1	,837**
Ücret	72.277.161,59	217.856.208,86	,837**	1
Not:** 0.01 düzeyinde anlamlı				

Yukarıdaki tabloda belirtilen değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Buna göre holding şirketlerin dönem net karları ile kilit yönetici personeline ödedikleri ücretleri arasında olumlu yönde güçlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($r = .83$, $p < .01$).

SONUÇ

Şirketlerin faaliyet alanlarının çeşitlenmesi, büyümeleri ve şirketlerin birbirleriyle olan ilişkilerin yoğunlaşması ve bu yoğunlaşmanın da şirket birleşmeleri veya şirket satın almalarını beraberinde getirmesi holdingleşmeyi ortaya çıkarmaktadır

Asıl amacı hisselerini elinde tuttuğu iştiraklerini kontrol etmek olan holding şirketlerde kilit yönetici personeller şirket karlılığı üzerinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Holding şirketlerin faaliyetlerini planlama, yönetme ve bunlara ek olarak kontrol etme yetki ve sorumluluğuna sahip olan bu kişilere verilen ücretler ile dönem net karlılığı arasında ne yönde ve hangi derecede bir ilişkinin olduğu bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Yapılan araştırmada halka açık 44 adet holding ve yatırım şirketinin 2022 hesap dönemine ilişkin kilit yönetici personeline ödedikleri ücretler ile bu şirketlerin 2022 hesap dönemi dönem net karlılıkları arasındaki ilişki incelenmiş, bahsi geçen değişkenler arasında pozitif ve oldukça güçlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada ayrıca holding şirketler hakkında genel bilgilere, TMS-24 standardı kapsamında ilişkili tarafların kimler olduğuna, ilişkili taraf işlemlerine, kilit yönetici personel hakkında bilgilere ve ilişkili taraf kapsamına girmeyen kişiler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Yine holding şirketlerde KVK'da yer alan ilişkili kişiler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmadaki bulguların yanı sıra tespiti yapılabilen holding şirketlerin sadece halka açık şirketlerle sınırlı kalması, incelenen dönemin tek yıllık olması çalışmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Yapılacak gelecek çalışmalarda, holding şirketlerin dönem net karlılıkları ile kilit yönetici personellerine ödedikleri ücretlerin çok yıllı analizlerinin yapılması, bu değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkileri incelenebilir.

KAYNAKÇA

- 1 Seri No.lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ AKSAN, Z. , HACİRÜSTEMOĞLU, R. , ÖZBAŞAR, S. , ÖZTEMİR, J. , SARPYENER, A. , (1982) **“Holding Muhasebesi ve Holdinglerin Organizasyon Yapıları”**, 1. Baskı, Ar Yayın Dağıtım
- ALİBHAI, S. , COETSEE, D. , BAKKER, E. ve Diğerleri, (2022) **Wiley 2022 Interpretation and Application of IFRS Standard**, PKF International Ltd,
- ALTUĞ, O., (1986) **“Holding Şirketlerde Muhasebe Düzeni”**, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul,
- BAŞ, D. , (2022) **“TMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları Standardı Kapsamında Bist 100 Şirketlerinin İncelenmesi”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü,
- Beyanname Düzenleme Kılavuzu**, (2021), 2 Kurumlar Vergisi Kanunu, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul
- CAGLE, M. (2021), **Compliance with IAS 24 Related Party Disclosures and Audit Committee Efficiency: Evidence from Manufacturing Firms Listed on the BIST**. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 14(2), 479-510
- CEVAHİR, E., (2020) **“SPSS İle Nicel Veri Analizi Rehberi”**, 1. Baskı, Kibele Yayınları
- ÇALDAĞ, Y. , (2018) **“Şirketler Muhasebesi”**, 6. Baskı, Gazi Kitabevi
- DEMİR, H. , (2008) **“Holding Şirketlerde Transfer Fiyatlandırmasının Esasları ve Uygulaması”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,)
- DENIS, Daniel J. , (2019) **“SPSS Data Analysis For Univariate, Bivariate, and Multivariate Statistics”**, 1. Baskı, Wiley.
- GÖKÇEN, G. , ATAMAN, B. , (2020) **“Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları”**, 3. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- GÜNEY, C. , (2020) **“Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 24: İlişkili Taraf Açıklamaları Borsa İstanbul Üzerine Bir Araştırma.”**, Muhasebe ve Denetim Bakış, 20(60), 177-206
- GÜNGÖR, A.F., ORHAN, H. **“Transfer Fiyatlandırması Açısından Grup İçi (Holding) Yönetim Hizmetleri”**, <https://docplayer.biz.tr/206475-Transfer-fiyatlandirmasi-acisindan-grup-ici-holding-yonetim-hizmetleri-a-feridun-gungor-1-hakan-orhan-2-i-giris.html> [E.T.26.05.2023]
- İlişkili Taraf Açıklamalarına İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (Tms 24) Hakkında Tebliğ KARATAŞ DURMUŞ N. , **“Ticaret Kanunu Kapsamındaki Şirket Toplulukları ve Bunların Vergi Hukuku Karşısındaki Durumları”**, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/199318> [E.T. 04.05.2023]
- KARĞIN, S. , (2013) **“Tms /Tfrs Kapsamında İşletmelerde İlişkili Taraflar”**, 1. Baskı, Gazi Kitabevi
- KÖSE, T. , BULUT, M.A. , (2015) **“İlişkili Taraf Kavramının Vergi Mevzuatı ve Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Karşılaştırılması,”** Vergi Sorunları Dergisi
- Kurumlar Vergisi Kanunu
- MERT, K., (2017) **“Türkiye’deki Holdinglerin Uluslararasılaşma Süreci Üzerine Nitel Bir Araştırma”**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,)
- ONAY, İ. , (2020) **“Transfer Fiyatlandırması OECD Yaklaşımı Işığında Türk Vergi Pratiği”**, 1. Baskı, Maliye Hesap Uzmanları Derneği
- PERWITA, F. O. , HARYMAWAN, I. , (2021) **“Related-Party Transactions and Audit Fees”**, *Journal of Accounting And Business Education* 5(2), 31-42
- RYU, H. , CHAE, S.-J. , (2022) **“Relationship between Related Party Transactions and the Social Contribution Activities of South Korean Chaebol Companies.”** *Sustainability*, 14, 2834
- SOYDAN, H. İLDIR, A. , (2000) **“Şirketler Muhasebesi”**, 1. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım

TMS-24 İlişkili Taraf Açıklamaları Standardı

VARICI, İ. VE KÜÇÜKTÜFEKÇİ, A. B. (2021) “**İlişkili Taraf İşlemlerinin Firma Değeri Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul (BİST)’Da Bir Uygulama**” Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 14(2), 641-664

VINH, K. N. , TRAN, K. , (2023) “**Related party transactions and firm value in an emerging market: Does corporate social responsibility matter**”, Cogent Economics & Finance, 11

YÜKÇÜ, S. , KAPLANOĞLU, E. , (2013) “**Tms-24’e Göre İlişkili Taraf Açıklamalarının Muhasebeleştirilmesi**”, Vergi Sorunları Dergisi